

Bazy Danych

Model Relacyjny

Krzysztof Regulski

WIMiP, KISiM,
regulski@agh.edu.pl
B5, pok. 408

Relacyjny model danych

- Relacyjny model danych jest obecnie najbardziej popularnym modelem używanym w systemach baz danych. Podstawą tego modelu stała się praca opublikowana przez E.F. Codd'a w 1970r.
- Zauważył on, że zastosowanie struktur i procesów matematycznych w zarządzaniu danymi mogłoby rozwiązać wiele problemów trapiących ówczesne modele.
- W swej pracy ***A relational model for large shared data banks*** Codd zaprezentował założenia relacyjnego modelu baz danych, model ten oparł na teorii mnogości i rachunku predykatów pierwszego rzędu.

- W roku 1990 Codd opublikował artykuł „Relacyjny model zarządzania bazami danych: wersja 2”, rozszerzający poprzednie prace
- RMD oparty jest o algebrę relacji
- Podstawowe elementy modelu to
  - » relacje
  - » więzi

Podstawowe pojęcia w bazach danych:

- **encja** – relacja – klasa – tabela
  - » zbiór podobnych obiektów opisanych w jednolity sposób
- **krotka** – obiekt (instancja klasy) – rekord – wiersz
  - » zestaw wartości atrybutów opisujących jeden obiekt identyfikowany przez wyróżnione atrybuty lub nazwę
- **związek** – więź – asocjacja
  - » związek pomiędzy dwoma encjami (klasami) pokazujący jakie rekordy (obiekty) z jednej encji odpowiadają rekordom z drugiej i jaki jest charakter tej odpowiedniości
- **atrybut** – kolumna – pole
  - » pojedyncza dana wchodząca w skład krotki np. nazwisko studenta, nr ewidencyjny pracownika, wielkość zapasu czy rodzaj filmu.

Relacyjny model danych

- Podstawową strukturą danych jest **relacja** będąca podzbiorem iloczynu kartezyjskiego dwóch wybranych zbiorów reprezentujących dopuszczalne wartości.

Niech $A_1 = [a,b,c]$, $A_2 = [x,y]$

Wtedy $A_1 \times A_2 = \{(a,x), (a,y), (b,x), (b,y), (c,x), (c,y)\}$

Przykłady relacji, które są podzbiorem iloczynu kartezyjskiego $A_1 \times$

A_2 :

$X = \{(a,x), (b,x), (c,x)\}$

$Y = \{(a,x), (a,y), (b,y)\}$

Analogicznie jak dla iloczynu kartezyjskiego elementy relacji są nazywane krotkami

- Relacja jest zbiorem krotek posiadających taką samą strukturę, lecz różne wartości.
- Każda krotka posiada co najmniej jeden atrybut.

- Każda relacja posiada następujące własności
  - » krotki są unikalne
  - » atrybuty są unikalne
  - » kolejność krotek nie ma znaczenia
  - » kolejność atrybutów nie ma znaczenia
  - » wartości atrybutów są atomowe

- Tworzenie modeli relacyjnych nazywane jest **modelowaniem związków encji**.

Postulaty Codd'a

Postulaty Codd'a (1)

---

1. **Postulat informacyjny** – dane są reprezentowane jedynie poprzez wartości atrybutów w wierszach tabel,
2. **Postulat (gwarantowanego) dostępu** – każda wartość w bazie danych jest dostępna poprzez podanie nazwy tabeli, atrybutu oraz wartości klucza podstawowego,
3. **Postulat dotyczący wartości NULL** – dostępna jest specjalna wartość NULL dla reprezentacji wartości nieokreślonej jak i nieadekwatnej, inna od wszystkich i podlegająca przetwarzaniu,

Postulaty Codd'a (2)

---

4. **Postulat dotyczący katalogu** – informacje o obiektach bazy danych tworzących schemat bazy danych są na poziomie logicznym zgrupowane w tabele i dostępne w taki sam sposób jak każde inne dane.

5. **Postulat języka danych** – system musi dostarczać pełnego języka przetwarzania danych, który:
  - » charakteryzuje się liniową składnią,
  - » może być używany zarówno w trybie interaktywnym, jak i w obrębie programów aplikacyjnych,
  - » obsługuje operacje definiowania danych (łącznie z definiowaniem perspektyw), operacje manipulowania danymi (aktualizację, także wyszukiwanie), ograniczenia związane z bezpieczeństwem i integralnością oraz operacje zarządzania transakcjami (rozpoczynanie, zapis zmian i ponowny przebieg)

Postulaty Codd'a (3)

---

6. **Postulat modyfikowalności perspektyw** – system musi umożliwiać modyfikowanie perspektyw, o ile jest ono (modyfikowanie) semantycznie realizowane,
7. **Postulat modyfikowalności danych** – system musi umożliwiać operacje modyfikacji danych, musi obsługiwać operatory INSERT, UPDATE oraz DELETE,
8. **Postulat fizycznej niezależności danych** – zmiany fizycznej reprezentacji danych i organizacji dostępu nie wpływają na aplikacje,

9. **Postulat logicznej niezależności danych** – zmiany wartości w tabelach nie wpływają na aplikacje,
10. **Postulat niezależności więzów spójności** (*niezależność integralnościowa*) – więzy spójności są definiowane w bazie i nie zależą od aplikacji,
11. **Postulat niezależności dystrybucyjnej** – działanie aplikacji nie zależy od modyfikacji i dystrybucji bazy,

Postulaty Codd'a (5)

---

11. **Postulat bezpieczeństwa względem operacji niskiego poziomu** – operacje niskiego poziomu nie mogą naruszać modelu relacyjnego i więzów spójności.
12. **Reguła nieprowadzenia "działalności wywrotowej"**: jeśli system jest wyposażony w interfejs niskiego poziomu (operacje na pojedynczych rekordach), nie może być użyty do prowadzenia działalności wywrotowej (np. omijania zabezpieczeń relacyjnych lub ograniczeń integralnościowych)

Postulaty Codd'a (6)

- Codd określił również 9 cech strukturalnych, 3 cechy integralnościowe oraz 18 cech manipulacyjnych, które także są wymagane. Codd swą listę 12 reguł rozszerzył do 333 w drugiej wersji modelu relacyjnego.

Rozważmy relację, której **atrybutami** są nazwisko, imię, wiek.
Relację tę można zapisać następująco:

PRAC <nazwisko, imię, wiek>,

gdzie PRAC jest nazwą danej **relacji**.

A oto trzy **krotki** relacji PRAC:

<Kowalski, Jan, 36>

<Tomaszewski, Wojciech, 40>

<Wiśniewski, Marek, 50>.

$$R = \{A_1, A_2, \dots, A_n\}$$

zbiór atrybutów

$$S \subseteq R$$

który jednoznacznie identyfikuje wszystkie krotki w relacji R
w żadnej relacji o schemacie R **nie mogą** istnieć dwie krotki
 t_1 i t_2 takie, że

$$t_1[S] = t_2[S]$$

- Minimalny **zbiór identyfikujący**
- Taki zbiór atrybutów relacji, których kombinacje wartości **jednoznacznie identyfikują** każdą krotkę tej relacji a **żaden podzbiór** tego zbioru nie posiada tej własności
- W kluczu nie może zawierać się wartość Null

- Klucz jest **kluczem prostym**, jeżeli powyżej opisany zbiór jest jednoelementowy - w przeciwnym razie mówimy o **kluczu złożonym**
- W ogólności, w relacji można wyróżnić wiele kluczy, które nazywamy **kluczami potencjalnymi**. Wybrany klucz spośród kluczy potencjalnych nazywamy **kluczem głównym (Primary Key PK)**

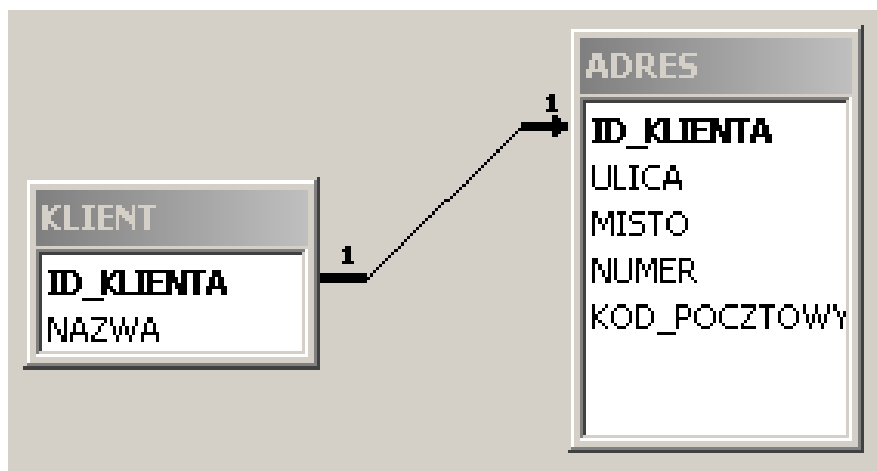
- Atrybut ***B*** relacji ***R*** jest funkcjonalnie zależny od atrybutu ***A*** jeżeli dowolnej wartości ***a*** atrybutu ***A*** odpowiada nie więcej niż jedna wartość ***b*** atrybutu ***B***

$$A \rightarrow B$$

- **Więź** (*relationship*) to powiązanie pomiędzy parą tabel (relacji).
- Istnieje ona wtedy, gdy dwie tabele są połączone przez **klucz podstawowy i klucz obcy**. Każda więź jest opisywana przez typ więzi istniejący między dwoma tabelami, typ uczestnictwa oraz stopień uczestnictwa tych tabel.

Typy więzi

- **jeden-do-jednego** (jeżeli pojedynczemu rekordowi z pierwszej tabeli przyporządkowany jest najwyżej jeden rekord z drugiej tabeli i na odwrót)

Edytowanie relacji [?] [X]

Tabela/Kwerenda: Pokrewna tabela/kwerenda:

<input type="text" value="ID_KLIENTA"/>	<input type="text" value="ID_KLIENTA"/>

Wymuszaj więzy integralności
 Kaskadowo aktualizuj pola pokrewne
 Kaskadowo usuń rekordy pokrewne

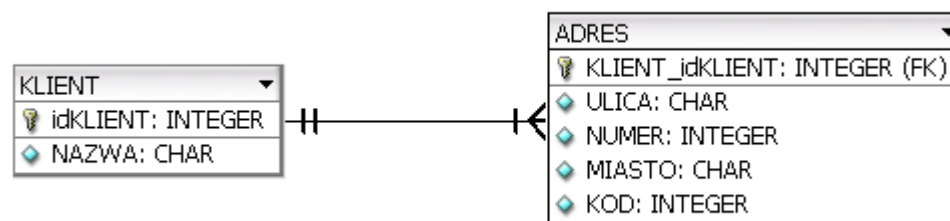
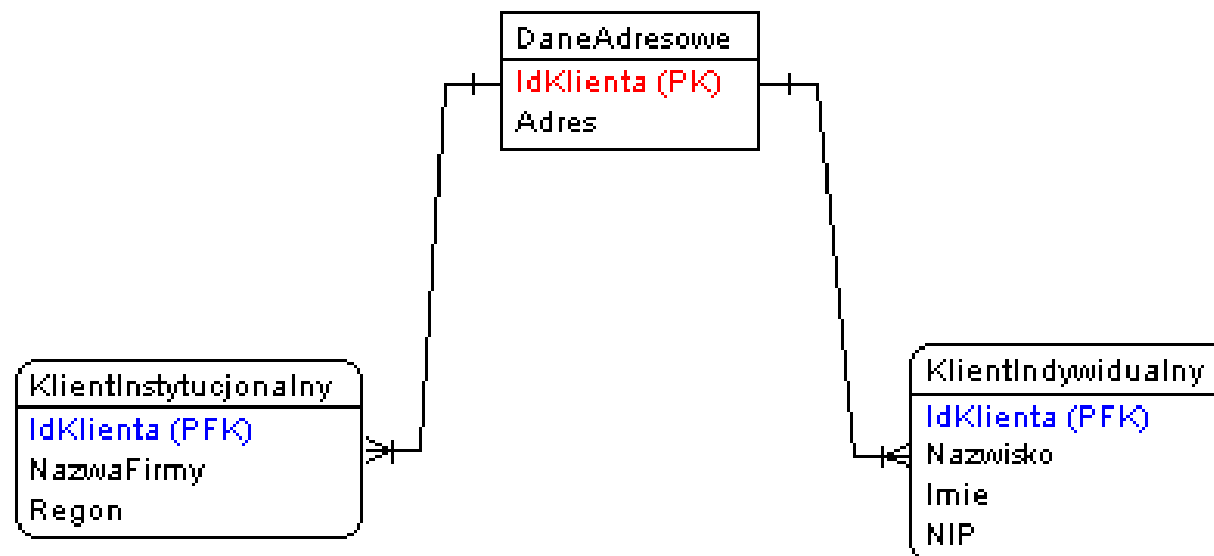
Typ relacji:

Właściwości sprzężenia [?] [X]

1: Zawiera tylko te wiersze, w których sprzężone pola z obu tabel są równe.
 2: Uwzględnia **WSZYSTKIE** rekordy z 'KLIENT' i tylko te rekordy z 'ADRES', dla których sprzężone pola są równe.
 3: Uwzględnia **WSZYSTKIE** rekordy z 'ADRES' i tylko te rekordy z 'KLIENT', dla których sprzężone pola są równe.

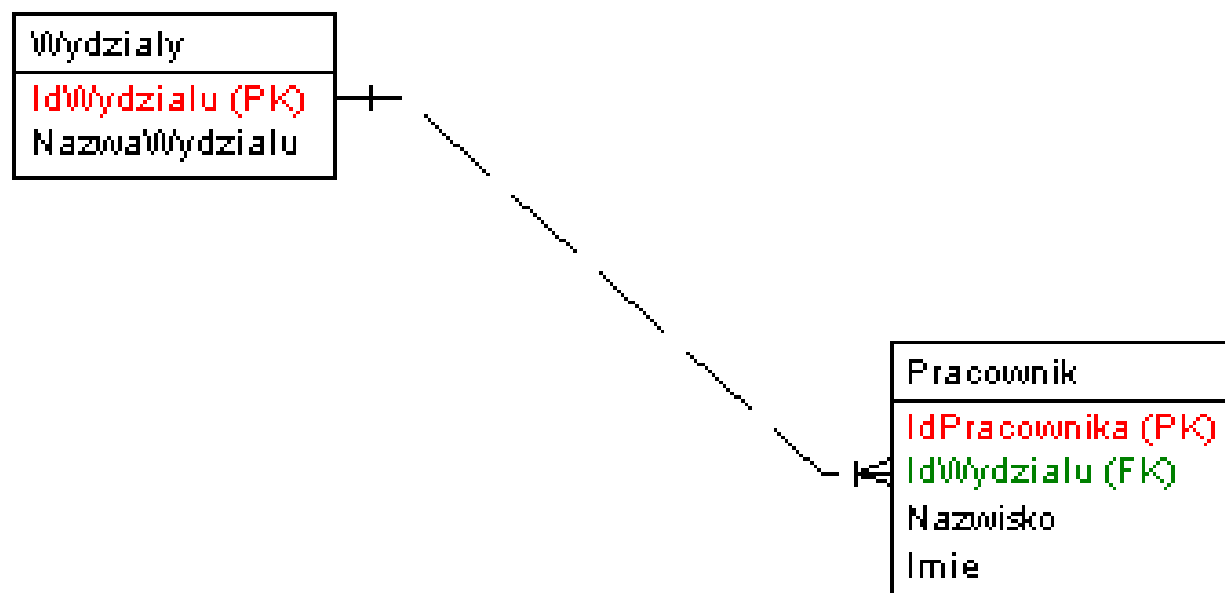
Więź jeden-do-jednego

[1.1]

Typy więzi

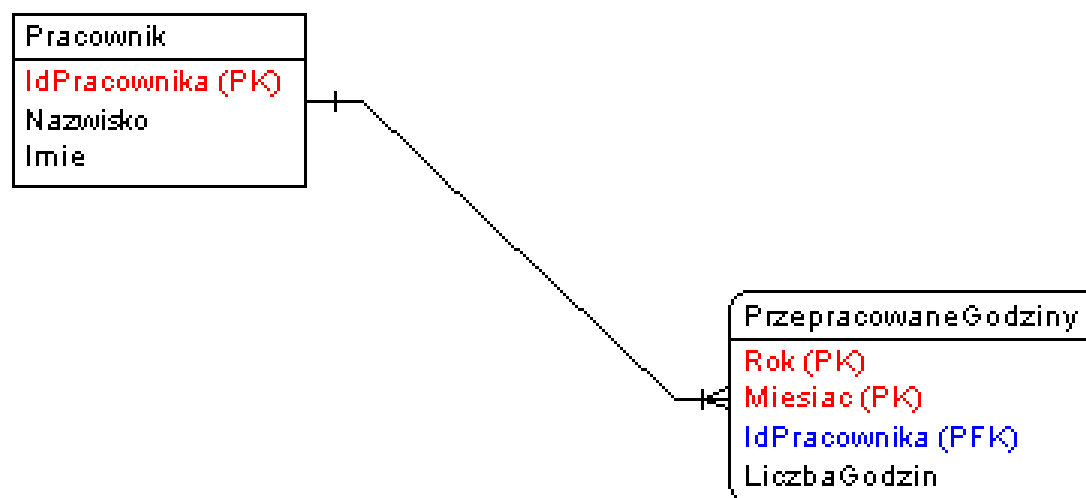
- **jeden-do-wielu** (jeżeli pojedynczemu rekordowi z pierwszej tabeli może odpowiadać jeden lub więcej rekordów z drugiej, ale pojedynczemu rekordowi z drugiej tabeli odpowiada najwyżej jeden rekord z tabeli pierwszej)

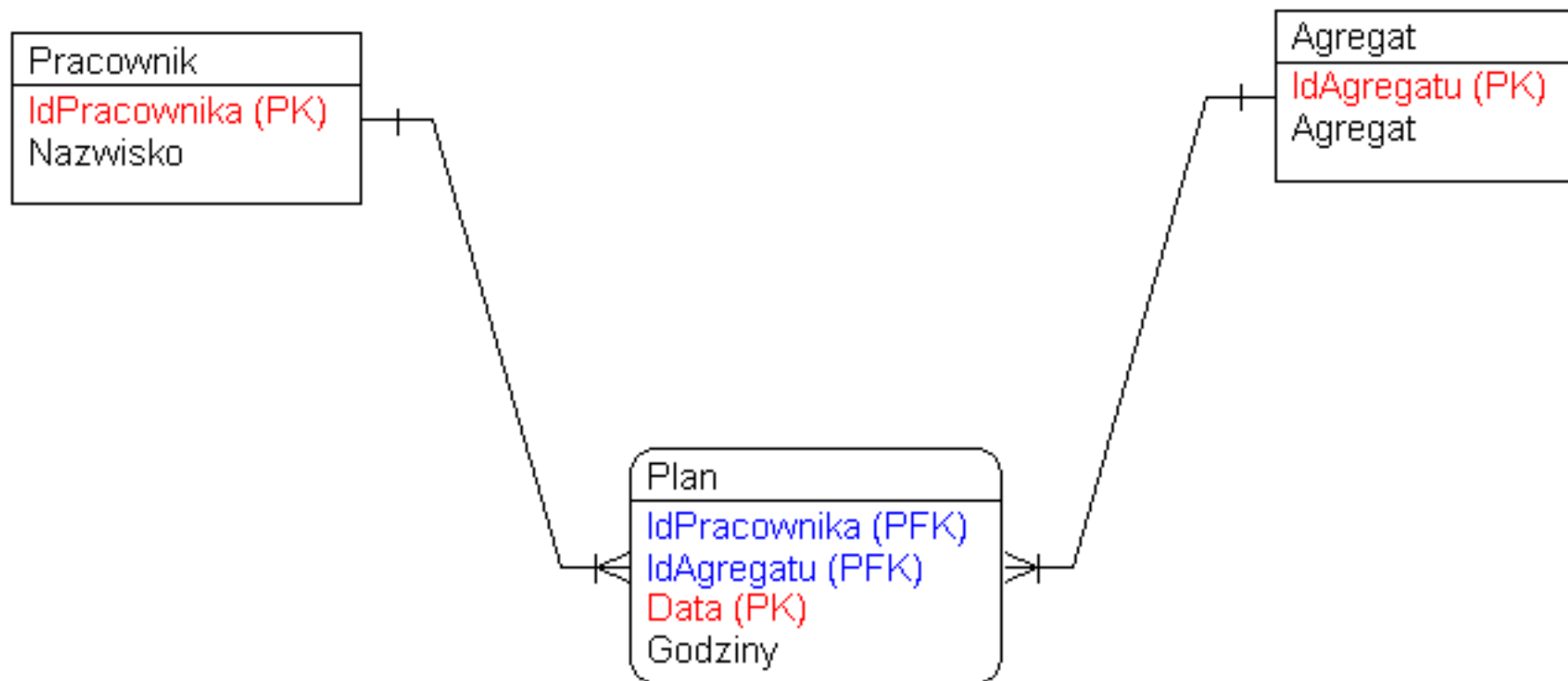
Więzi identyfikujące

- **Klucz obcy**, który jest składnikiem złożonego klucza głównego w relacji zależnej określany jest mianem **klucza obcego głównego (Primary Foreign Key)** a tak zbudowana więź jest **więzią identyfikującą**

[1.1]

Więź wiele-do-wielu

Podstawowe zagadnienia algebry relacji

Relacja (przypomnienie):

- Dane są zbiory $A_1, A_2, \dots, A_n$, relacją r nazywamy dowolny podzbiór $A_1 \times A_2 \times \dots \times A_n$
- Relacja jest zbiorem krotek $(a_1, a_2, \dots, a_n)$, gdzie każde $a_i \in A_i$

» Np.

customer-name = {Jones, Smith, Curry, Lindsay}

customer-street = {Main, North, Park}

customer-city = {Harrison, Rye, Pittsfield}

$r = \{(Jones, Main, Harrison), (Smith, North, Rye),$
 $(Curry, North, Rye), (Lindsay, Park, Pittsfield)\}$

jest relacją określoną na

customer-name $\times$ *customer-street* $\times$ *customer-city*

Model relacyjny danych:

- $A_1, A_2, \dots, A_n$ oznaczają atrybuty.
- $R = (A_1, A_2, \dots, A_n)$ jest schematem relacji R .
  - » Np.
$$\text{Customer-schema} = (\text{customer-name}, \text{customer-street}, \text{customer-city})$$
- $r(R)$ oznacza instancję r relacji o schemacie R .
  - » Np.
$$\text{customer} (\text{Customer-schema})$$
- $t = (a_1, a_2, \dots, a_n), t \in r$ oznacza krotkę relacji $r(R)$.

Model relacyjny danych (c.d.):

- Aktualna wartość relacji (**instancja relacji**) może być przedstawiona w formie tabeli, której:
  - » kolumny odpowiadają **atrybutom**,
  - » nagłówek odpowiada **schematowi relacji**.
- Elementy relacji - **krotki** są reprezentowane przez wiersze tabeli.

<i>customer-name</i>	<i>customer-street</i>	<i>customer-city</i>
<i>Jones</i>	Main	Harrison
<i>Smith</i>	North	Rye
<i>Curry</i>	North	Rye
<i>Lindsay</i>	Park	Pittsfield

customer

Kategorie w algebrze relacji:

- Zwyczajne działania algebry zbiorów: **suma**, **przecięcie** i **różnica**
- Operacje zawężenia: **selekcja** eliminuje pewne wiersze, a **rzutowanie** pewne kolumny
- Operacje komponowania krotek z różnych relacji: np. **iloczyn kartezyjski**
- Operacje **przemianowania** nie zmieniające krotek ale schemat ich relacji

Iloczyn kartezjański:

- (inaczej produkt) relacji R i S to relacja wszystkich uporządkowanych par krotek, z których pierwszy element pary należy do relacji R a drugi do S
- Schemat relacji $R \times S$ jest sumą schematów relacji R i S , w której powtarzające się atrybuty (kolumny) traktowane są jako odrębne elementy schematu, np. $R.A$ i $S.A$

R:

<i>Student</i>	<i>Język</i>
Adam Kot	angielski
Adam Kot	niemiecki

S:

<i>Student</i>	<i>Język</i>
Adam Kot	matematyka
Adam Kot	fizyka

$R \times S$:

<i>R.Student</i>	<i>Język</i>	<i>S.Student</i>	<i>Przedmiot</i>
Adam Kot	angielski	Adam Kot	matematyka
Adam Kot	angielski	Adam Kot	fizyka
Adam Kot	niemiecki	Adam Kot	matematyka
Adam Kot	niemiecki	Adam Kot	fizyka

Złączenie naturalne:

- polega na połączeniu w pary tych krotek z relacji **R** i **S**, które mają identyczne wartości dla wszystkich wspólnych atrybutów i jest oznaczane $R \bowtie S$
- w rezultacie powstaje relacja, której schemat zawiera atrybuty relacji **R** i relacji **S**, przy czym wspólna część uwzględniana jest tylko raz

<i>Student</i>	<i>Przedmiot</i>	<i>Semestr</i>	<i>Ocena</i>
Adam Kot	Matematyka	I	3,0
Adam Kot	Fizyka	II	4,0
Jan Pies	Matematyka	I	2,0

<i>Przedmiot</i>	<i>Semestr</i>	<i>Prowadzący</i>
Matematyka	I	Prof. Wilk
Fizyka	II	Prof. Zajac
Matematyka	II	Prof. Kos

<i>Student</i>	<i>Przedmiot</i>	<i>Semestr</i>	<i>Ocena</i>	<i>Prowadzący</i>
Adam Kot	Matematyka	I	3,0	Prof. Wilk
Adam Kot	Fizyka	II	4,0	Prof. Zajac
Jan Pies	Matematyka	I	2,0	Prof. Wilk

Typy złączeń:

- **złączenie wewnętrzne** (inner join) – w relacji wynikowej występują wyłącznie te krotki, które spełniają warunek złączenia
- **złączenie lewostronne zewnętrzne** (left outer join) – zawiera wszystkie krotki **R** uzupełnione krotkami **S** spełniającymi warunek
- **złączenie prawostronne zewnętrzne** (right outer join) - zawiera wszystkie krotki **S** uzupełnione krotkami **R** spełniającymi warunek
- **złączenie zewnętrzne pełne** (full outer join) – zawiera wszystkie krotki **R** oraz **S** uzupełnione wartościami typu **NULL** gdy do danej krotki nie pasuje żadna krotka z drugiej relacji
- **złączenie zewnętrzne typu union** - zawiera wszystkie krotki **R** nie pasujące do żadnej krotki **S** uzupełnione krotkami **S** nie pasującymi do żadnej krotki **R**

- polega na złączeniu dwóch relacji R i S w iloczyn kartezyjański i wyborze z niego tych krotek, które spełniają wyrażenie warunkowe na parze lub zbiorze par atrybutów z R i S i jest oznaczane symbolem $R \bowtie_{\Theta} R$ lub $R \bowtie_C S$, gdzie Θ lub C to wyrażenia logiczne

Złączenie teta

R

Towar	Data_Od	Data_do	Cena
mąka	1.01.2004	31.01.2004	2,00
mąka	1.02.2004	31.03.2004	2,10
mąka	1.04.2004		2,05

S

Towar	Data	Ilość
mąka	15.03.2004	10

R $\bowtie_C$ ***S***

R.Towar	Data_Od	Data_do	Cena	S.Towar	Data	Ilość
mąka	1.02.2004	31.03.2004	2,10	mąka	15.03.2004	10

C = (R.Towar = S.Towar AND Data >= Data_Od AND Data <= Data_Do)

- to szczególny przypadek złączenia teta, w którym warunek ma charakter równości wybranych atrybutów obu relacji
- powtarzające się kolumny opisujące atrybuty z warunku złączenia są pomijane

Równozłączenie

R

Towar	Klient
stal	Exbud
cegła	PBS
złom	

S

Kontrahent	Miasto
Exbud	Kielce
PBS	Kraków
PHS	Tarnów

R ⋈ *R.Klient=S.Kontrahent* ***S***

Towar	Klient	Miasto
stal	Exbud	Kielce
cegła	PBS	Kraków

Złączenie lewostronne zewnętrzne

R

Towar	Klient
stal	Exbud
cegła	PBS
złom	

S

Kontrahent	Miasto
Exbud	Kielce
PBS	Kraków
PHS	Tarnów

R ⋈ *R.Klient=S.Kontrahent* ***S***

Towar	Klient	Miasto
stal	Exbud	Kielce
cegła	PBS	Kraków
złom		

Złączenie prawostronne zewnętrzne

R

Towar	Klient
stal	Exbud
cegła	PBS
złom	

S

Kontrahent	Miasto
Exbud	Kielce
PBS	Kraków
PHS	Tarnów

R ⋈ *R.Klient=S.Kontrahent* ***S***

Towar	Klient	Miasto
stal	Exbud	Kielce
cegła	PBS	Kraków
	PHS	Tarnów

Złączenie zewnętrzne pełne

R

Towar	Klient
stal	Exbud
cegła	PBS
żłom	

S

Kontrahent	Miasto
Exbud	Kielce
PBS	Kraków
PHS	Tarnów

R ⋈ ***R.Klient=S.Kontrahent*** ***S***

Towar	Klient	Miasto
stal	Exbud	Kielce
cegła	PBS	Kraków
żłom		
	PHS	Tarnów

Złączenie zewnętrzne typu union

R

Towar	Klient
stal	Exbud
cegła	PBS
złom	

S

Kontrahent	Miasto
Exbud	Kielce
PBS	Kraków
PHS	Tarnów

R ⋈ *R.Klient=S.Kontrahent* ***S***

Towar	Klient	Miasto
złom		
	PHS	Tarnów